

Колтун В.С.

Національна академія державного управління при Президентові України

ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКИХ МІСТ У СИСТЕМІ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

У статті проаналізовано основні положення Доповіді Римського клубу «Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet». З урахуванням визначених засадничих вимог обґрунтовано підходи до концептуалізації міського публічного простору у процесах розв'язання проблем глобалізованого світу. Запропоновано тлумачення міського публічного простору в якості комплементарного, функціональна роль якого передбачає врівноваження протилежних векторів діяльності, думок, інтересів, цілей та цінностей. Встановлено, що міський публічний простір є інструментом формування передумов для встановлення балансу протилежностей, що визначено пріоритетом сучасного етапу планетарного розвитку. На основі аналізу нормативно-правової бази обґрунтовано доцільність закріплення поняття «міський публічний простір» та основні принципи його створення та формування у статутах територіальних громад, що описано на прикладі м. Києва.

Ключові слова: публічний простір, глобалізований світ, місцеве самоврядування, місто, статут територіальної громади.

Постановка проблеми. Ювілейна доповідь Римського клубу 2017 р. «Come On! Капіталізм, короткозорість, населення і руйнування планети» може розглядатися як один із найважливіших документів глобалізованого сьогодення. Автори зазначають, що сьогодення «криза не є циклічною, а лише посилюється. Вона не обмежена природою навколо нас, але включає соціальну, політичну, культурну, моральну кризу, кризу демократії, ідеологій...» [4]. Таким чином, можемо говорити про комплементарність динамічних середовищ, що формують і взаємопідсилюють передумови кризового стану як на глобальному рівні, так і на локальному. На значущості саме міського рівня у процесах життєдіяльності людства наголошується у Доповіді окремо – «майбутнє людства пов'язане з містами» [4].

У кореляції вказаних двох тенденцій здійснимо пошук ефективних підходів до розв'язання описаного спектру взаємопов'язаних проблем. Коло наукових розвідок звуться до трендів міського розвитку, що виникають при екстраполяції впливів ключових середовищ – соціального, економічного, екологічного, політичного тощо – на просторові виміри міста. Зазначеним критеріям повною мірою відповідає нове для вітчизняної реальності явище – публічний простір (далі – ПП) міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен ПП досліджувався у працях Х. Арендт,

Ю. А. Лефевра, Дж. Джейкобс, Р. Сеннета, Хабермаса. Серед українських дослідників до даної проблематики зверталися М. Грищенко, О. Злобіна, О. Котуков, В. Середа, І. Тищенко та ін. Як випливає з результатів здійсненого аналізу наукових праць, проблематика ПП міст наразі входить до кола актуальних досліджень, однак предметом спеціального опрацювання з позицій розв'язання проблем глобалізованого світу у галузі науки публічного управління та адміністрування вказане питання ще не було, що підтверджує необхідність здійснення відповідного дослідження.

Постановка завдання. Статтю присвячено обґрунтуванню підходів до концептуалізації ПП українських міст у системі викликів глобалізованого світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи проблеми сучасного глобалізованого світу, обговорюючи парадигми сучасної науки, автори [4] нагадують, що обмеження конкуренції та захист слабких видів – фундаментальні стовпи еволюції. У проекції на соціальну реальність це означає, що «захист локальних культур, спеціалізацій, політики від переважної сили гравців світового рівня може допомогти диверсифікації, інноваціям та еволюції» [4]. «Стовпами «нового Просвітництва» Римський клуб бачить синергію через примирення протилежностей і баланс.

Доповідь виділяє кілька областей, у яких необхідно досягти балансу:

- у відносинах між людиною і природою;
- між короткочасною і довготривалою перспективою;
- між індивідуальним та колективним: визначаючи значення особистої автономії, одного за найважливіших завоювань європейського Просвітництва, Клуб закликає до балансу й урахування загального блага;
- між державою та релігією – доповідь вітає секулярність, але підкреслює позитивне значення релігії; держави, нетерпимі до релігії, втрачають етичну перспективу [4].

Заклучна частина доповіді [4] має прикладний характер, що може бути адаптований до будь-якого підпростору глобалізованого світу. У ній узагальнюються експериментальні підходи до управління, економіки, освіти, громадського розвитку. Обговорювані питання включають, зокрема, децентралізовану енергетику, регенеративну урбанізацію тощо. На локальному рівні високо оцінюється потенціал прямої демократії та інститутів, на зразок ірландської «Асамблеї громадян». Доповідь зазначає, що «Римський клуб бачить себе захисником демократії, довгострокового мислення, природи, молодого покоління і ще не народжених поколінь...» [4]. Серед майнових трендів вказується, що навіть у сфері нерухомості на зміну ексклюзивному володінню прийде модель послуги та спільного використання [4]. У розглядуваному підході до розв'язання проблем глобалізованого світу наголошується, що освіта повинна носити ціннісний характер, ґрунтуватися на універсальних цінностях і повазі до культурних відмінностей. «Цінності – це квінтесенція людської мудрості, яка накопичується століттями», на нинішньому етапі вони втілюються в акценті на благополуччі всіх живих істот і світу в цілому» [4].

Серед запропонованих авторами рекомендацій науковий інтерес викликає теза, за якою слід культивувати інтегральне мислення, а не обмежуватися аналітичним. Автори відзначають, що навчання системному мисленню недостатньо, оскільки «в системному мисленні зберігається тенденція розглядати реальність у досить механістичних категоріях, нездатних схопити її органічну інтегральність». Інтегральне ж мислення здатне «сприймати, організувати, узгоджувати і возз'єднати окремі фрагменти та досягати справжнього розуміння засадничої реальності» [4].

Вищенаведеними властивостями характеризується такий феномен, як «публічний простір».

Варто наголосити, що відповідне поняття має ряд близьких, але не тотожних змістів, які позначаються термінами «громадський», «суспільний», «соціальний» тощо. Водночас для характеристики консолідуючої функції векторів діяльності всіх суб'єктів розвитку міста, спрямованої на пошук оптимального балансу у найрізноманітніших сферах управління розвитком міста (місцевих органів публічного управління, підприємств, представників громадського сектору тощо), найбільш доцільним видається застосування терміна «публічний» простір, адже він є найбільш домірним для сфери публічного управління, і спроможний відобразити змісти, що характеризують, окрім функцій управління, також і характеристики права власника. Тож у даному дослідженні під терміном «публічний простір міста» розуміємо складову частину суспільного простору населеного пункту, яка є відкритою та доступною для членів, мешканців та гостей територіальних громад на постійній та безоплатній основі, включає території загального користування, виділені відповідно до містобудівної документації та планів зонування, а також наземні, підземні, надземні частини будівель і споруд, спеціально призначені для використання необмеженим колом осіб із метою проведення комунікацій, професійної діяльності, дозвілля, рекреації, проведення масових заходів, організації пішохідних потоків тощо.

Вказані аспекти частково врегульовується нормативними актами. Так, наприклад, відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів», одним із об'єктів у сфері благоустрою населених пунктів є території загального користування. У Стратегії розвитку м. Києва до 2025 р. однією з оперативних цілей розвитку міста є впорядкування та розвиток ПП [3]. Значний інтерес становить Концепція комплексного впорядкування міського простору м. Києва «Комфортне місто». Метою Концепції є формування системи заходів із поліпшення міського простору як максимально зручного і комфортного середовища для перебування людей; зміна пріоритетів розвитку міста на користь громади [1].

Водночас, зважаючи на той факт, що на загальнодержавному рівні не врегульовується поняття «ПП» та принципи управління його потенціалом, логічним видається закріплення відповідних норм у статутах територіальних громад. Так, у Концепції нової редакції Статуту територіальної громади м. Києва [2] нами було визначено ключові позиції стосовно врегулювання ПП у м. Києві. Розділ VI Концепції має назву «Публічний простір» і таку структуру: 6.1. Загальні засади ПП м. Києва.

6.2. Право територіальної громади на міський ПП. 6.3. Основні принципи планування, формування та розвитку ПП м. Києва. 6.4. Власник ПП. 6.5. Перелік суб'єктів ПП та загальні засади взаємовідносин між ними. 6.6. Пріоритетність та категоризація об'єктів ПП (загальнодержавні, місцеві тощо). 6.7. Контроль та відповідальність у сфері ПП міста. 6.8. Участь територіальної громади у плануванні, формуванні та розвитку ПП. 6.9. Збереження та відновлення ландшафту історичного ареалу міста; недоторканність, захист, всебічний розвиток всіх об'єктів культурної та природної спадщини, зелених насаджень та водних об'єктів [2].

На період підготовки даного дослідження до публікації триває розробка нами тексту згаданого Розділу проекту Статуту територіальної громади м. Києва, і тому вважаємо за доцільне визначити основні положення, що будуть закріплені у цьому локальному нормативно-правовому акті та регулюватимуть функціонування ПП столиці.

Під час розробки проекту нової редакції Статуту територіальної громади м. Києва нами вже враховуються основні положення, викладені у Доповіді Римського клубу, що спрямовані на подолання криз глобалізованого світу. Зупинимося на цьому детальніше. Для наукового аналізу суттєвий інтерес становлять погляди, викладені нами у деяких пунктах Розділу, зокрема – п. 6.3. «Основні принципи планування, формування та розвитку ПП м. Києва». Нами розроблено, внаслідок проведених досліджень, таку його структуру: «Принципи діяльності і вимоги до суб'єктів впливу», якими визначено фаховість, компетентність, відповідальність, неупередженість; «Принципи процесу діяльності (планування, формування та розвитку ПП)», до яких віднесено відповідність законодавству; прозорість, інформування, залученість членів територіальної громади; принципова досяжність цілей; врахування світових тенденцій та досвіду; інноваційність тощо. Обґрунтовано, що слід закріпити на рівні Статуту таку норму: «Етапна постановка цілей повинна відповідати Методології SMART, і цілі мають бути: Specific (Конкретні), Measurable (Вимірні), Achievable (Досяжні), Relevant (Значні, такі, що стосуються мети) Time-bound (чітко визначені у часі).

Одним із ключових завдань врегулювання ПП у громадах є визначення питання власника. Для м. Києва п. 6.4. описуваного Розділу, а саме «Власник ПП», пропонується, виходячи з наведеного, розробляти у такому тлумаченні. «Публічний простір» (publicspace) – це простір, який група сприймає як свій. Останній може мати конкрет-

ного власника (наприклад, території кафе, торгівельно-розважальних комплексів, одним із функціональних призначень яких є взаємодія суб'єктів споживання), або ж перебувати у власності громади (наприклад, вулиці) чи бути напівприватним (внутрішній двір будинку). На відміну від ПП, громадський вказує на належність простору громаді, тобто відображає форму власності, однак, як зазначалося, нами обрано термін «публічний» простір. ПП позначається простір проявів соціальних, політичних відносин і прав людей, простір дебатів; це – більш об'ємне поняття, ніж громадський, що передбачає ширший спектр функцій і власників [2]. Для процесів ефективного управління необхідним є визначення ключових суб'єктів впливу. Тому нами передбачено «п. 6.5. Перелік суб'єктів ПП та загальні засади взаємовідносин між ними». У побудові параграфу ми виходили із широкого переліку суб'єктів впливу на процеси функціонування ПП – від перших етапів його «замислу», «бачення», прогнозування розвитку, планування до власне фізичного облаштування і використання за призначенням, тобто до цілі та мети створення, які були описані вище. Очевидно, що загальні засади взаємовідносин між ними мають відповідати нормам чинного законодавства, у т. ч. ратифікованим міжнародним документам, парадигмі сталого розвитку, принципам етики тощо, з урахуванням пріоритетності інтересів територіальної громади в цілому, а не окремих її груп.

Нами обґрунтовано доречність включення до відповідного Розділу «п. 6.6. Пріоритетність та категоризація об'єктів ПП (загальнодержавні, місцеві тощо)». Всі питання пріоритетності можуть здатися очевидними – більш значущими є інтереси держави: її пріоритети можуть реалізовуватися через елементи ПП, що вже стали символами – наприклад, Майдан. Пріоритети територіальної громади Києва також є, вочевидь, більш значущими для міста, ніж елементи ПП мікрорайонів, тощо. Водночас у питаннях категоризації сьогодні єдина позиція відсутня. Йдеться про необхідність встановлення груп критеріїв, тих ознак, за якими здійснюватиметься категоризація: за значущістю площ та ресурсів, вкладених у ПП; за ступенем розвитку інфраструктури ПП; за власником; за специфікою зони, що була виділена для ПП – «зелений ПП»; «ревіталізована промзона»; «відкритий/критий (у приміщенні ТРЦ)» тощо.

Класичною функцією управління є контроль та відповідальність, що знайшло відображення у відповідному п. 6.7. для сфери ПП міста. Нами пропонується підхід, що базується на принципах від-

повідності чинному законодавству; прозорості та громадськості; здійсненні громадського контролю, у т. ч. через форми прямої демократії, наприклад, електронні петиції. Нами обґрунтовано доцільність забезпечення участі територіальної громади у плануванні, формуванні та розвитку ПП (п. 6.8.). У якості організаційно-правової форми нами запропоновано форми прямої демократії. Наприклад, серед проєктів, поданих на конкурс бюджету міських ініціатив, є такі, які прямо орієнтовані на формування сучасного ПП («Освітлення в парку Перемога», «Інклюзивний дитячий майданчик», «Оболонський сад»). Завершує Розділ п. 6.9. «Збереження та відновлення ландшафту історичного ареалу міста; недоторканність, захист, всебічний розвиток всіх об'єктів культурної та природної спадщини, зелених насаджень та водних об'єктів» [2].

На наш погляд, вказана структура Розділу Статуту територіальної громади «Публічний простір» є універсальною і, після відпрацювання та апробації у м. Києві, може бути використана в якості модельної для міських територіальних громад всієї України. На наше глибоке переконання, закладена у Розділі VI проєкту Статуту територіальної громади м. Києва «Публічний простір» методологія відповідає світоглядним трендам Доповіді Римського клубу, адже відображає засадничі цінності людяності, гуманізму (що тлумачиться значно ширше,

ніж «антропоцентризм»). Сам ПП зможе відігравати роль комплементарного простору, до функцій якого належить врівноваження протилежних позицій, думок, інтересів та цілей. Іншими словами, міський ПП створюється, фактично, як інструмент формування передумов для встановлення балансу протилежностей, що визначено пріоритетом у розглядуваній Доповіді.

Висновки. У проведеному дослідженні було обґрунтовано підходи до концептуалізації міського ПП у процесах розв'язання проблем глобалізованого світу; а саме: запропоновано тлумачення міського ПП у якості комплементарного, функціональна роль якого передбачає врівноваження протилежних векторів діяльності, думок, інтересів, цілей та цінностей; встановлено, що міський ПП є інструментом формування передумов для встановлення балансу протилежностей, що визначено пріоритетом сучасного етапу планетарного розвитку. На основі аналізу нормативно-правової бази обґрунтовано доцільність закріплення поняття «міський ПП» та основні принципи його створення та формування у Статутах територіальних громад, що описано на прикладі м. Києва.

Перспективи подальших досліджень пов'язані зі встановленням принципів формування та реалізації потенціалу ПП у об'єднаних територіальних громадах, у т. ч. на основі зарубіжного досвіду.

Список літератури:

1. Комфортне місто: Концепція комплексного впорядкування міського простору міста Києва. Офіційний сайт Департаменту містобудування та архітектури Київської міської державної адміністрації. URL: <https://kga.gov.ua/vporядkuvannya-miskogo-prostoru>.
2. Концепція Статуту територіальної громади міста Києва (нова редакція). Офіційний сайт Київської міської державної адміністрації. URL: <https://kyivcity.gov.ua/content/kyiv-new-statut.html>.
3. Стратегія розвитку міста Києва до 2025 р. (нова редакція). Офіційний сайт Київської міської державної адміністрації. URL: <https://kyivcity.gov.ua/files/2016/11/9/Kyiv-City-Strategy-2025-Project.pdf>.
4. Weizsäcker E. von, Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A New Report to the Club of Rome. Club of Rome. URL: <https://www.clubofrome.org/2017/10/25/new-report-to-the-club-of-rome-come-on>.

ПУБЛИЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО УКРАИНСКИХ ГОРОДОВ В СИСТЕМЕ ГЛОБАЛИЗОВАННОГО МИРА

В статье проанализированы основные положения Доклада Римского клуба «Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet». С учетом определенных в нем основных требований обоснованы подходы к концептуализации городского публичного пространства в процессах решения проблем глобализованного мира. Предложено толкование городского публичного пространства в качестве комплементарного, функциональная роль которого предусматривает уравнивание противоположных векторов деятельности, мыслей, интересов, целей и ценностей. Установлено, что городское публичное пространство является инструментом формирования предпосылок для установления баланса противоположностей, что определено в качестве приоритета современного этапа планетарного развития. На основе анализа нормативно-правовой базы обоснована целесообразность закрепления понятия «городское публичное пространство» и основные принципы его создания и формирования в уставах территориальных общин, что описано на примере г. Киева.

Ключевые слова: публичное пространство, глобализованный мир, местное самоуправление, город, устав территориальной общины.

PUBLIC SPACE OF UKRAINIAN CITIES IN THE SYSTEM OF A GLOBALIZED WORLD

The article analyzes the main provisions of the Report to the Roman Club “Come On! Capitalism, Short-term, Population and Destruction of the Planet”. Taking into account certain basic requirements, approaches to the conceptualization of urban public space in the processes of solving problems of the globalized world are substantiated. The interpretation of urban public space as a complementary, functional role of which involves balancing the opposite vectors of activity, thoughts, interests, goals and values is proposed. It is established that the urban public space is an instrument for forming the preconditions for establishing the balance of opposites, which is determined by the priority of the modern stage of planetary development. Based on the analysis of the regulatory framework, the expediency of consolidating the concept of “urban public space” and the main principles of its creation and formation in the Statutes of territorial communities, as described by the Kyiv city, is substantiated.

Key words: *public space, globalized world, local self-government, city, statute of a territorial community.*